

U'tetz Imajax Ivatz U Yabi'l COVID-19
Tetz Q'u Ch'ich' Tu Q'u Tenam

Cultural Survival

Molomalqib' Sa
Kusub' U Yab'il

Aatz q'u tenam cheel ni paleeb'e u yab'il COVID-19 ma'l iltza'al ch'iabe' koj. U Cultura Survival ni taq'onin ti' ilochax q'u ch'ich' tetz q'u tenam, ni taq' va't iyolon ti' kam ech imajax ivatz ni b'an q'u tenam u iltza'l tza'.

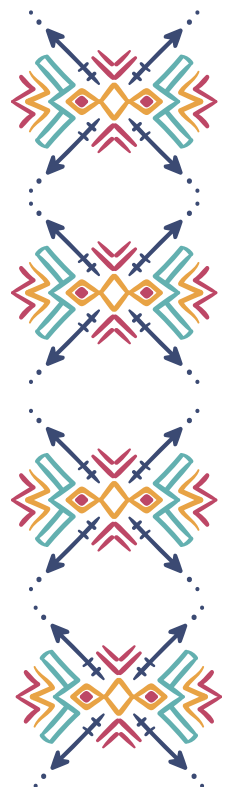
Aatz q'u ch'ich' tetz q'u teman a ma'l u techalla aqonib'al tetz q'u tenam a' isa' sa itx'ol ichusax q'u tokeb'al q'u'l itxumba'l, savet sa yoloni echa sa taq' otzajil q'u kam ni tuche', q'u'l atil itxa'ak tuch' q'u'l ib'oq'ol tetz chit vi tenam. Aatz u ootzajilb'al atil iyak'il utz aatz q'u tenam ni tok itxumb'al ti' tab'il ti' kaji'q q'u yol tu q'u ch'ich'.

Galina Angarova

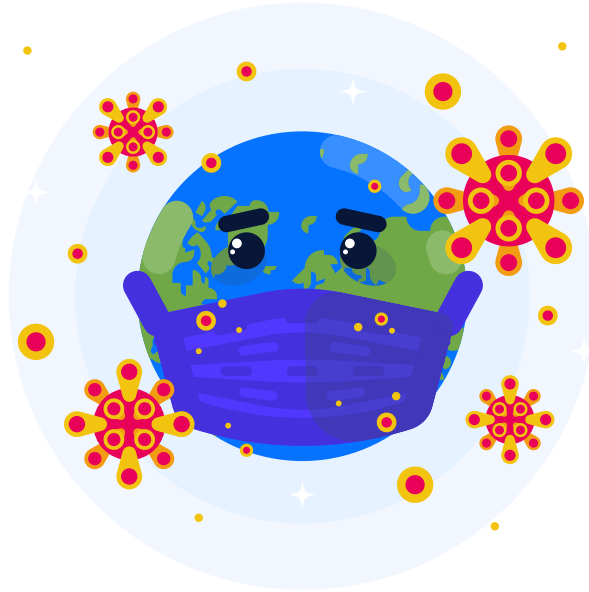
Aatenam Buryat,
Q'esal B'anol Aq'on - Cultural Survival

COVID-19 TXUMB'AL TETZ B'A'N LA B'ANO'M

Aatz u u' tza' ama'l u aq'onib'al tetz chit vi jikomal u ku b'a'nom junq'ii, utz ma'l lochab'al tetz q'u alonelul yol ti' kaji'q tu q'u chi'ch' tetz tenam utz la motx vetitxol itilax tuch' imajax ivatz u yab'il COVID-19 xol q'uli b'anom junq'ii.

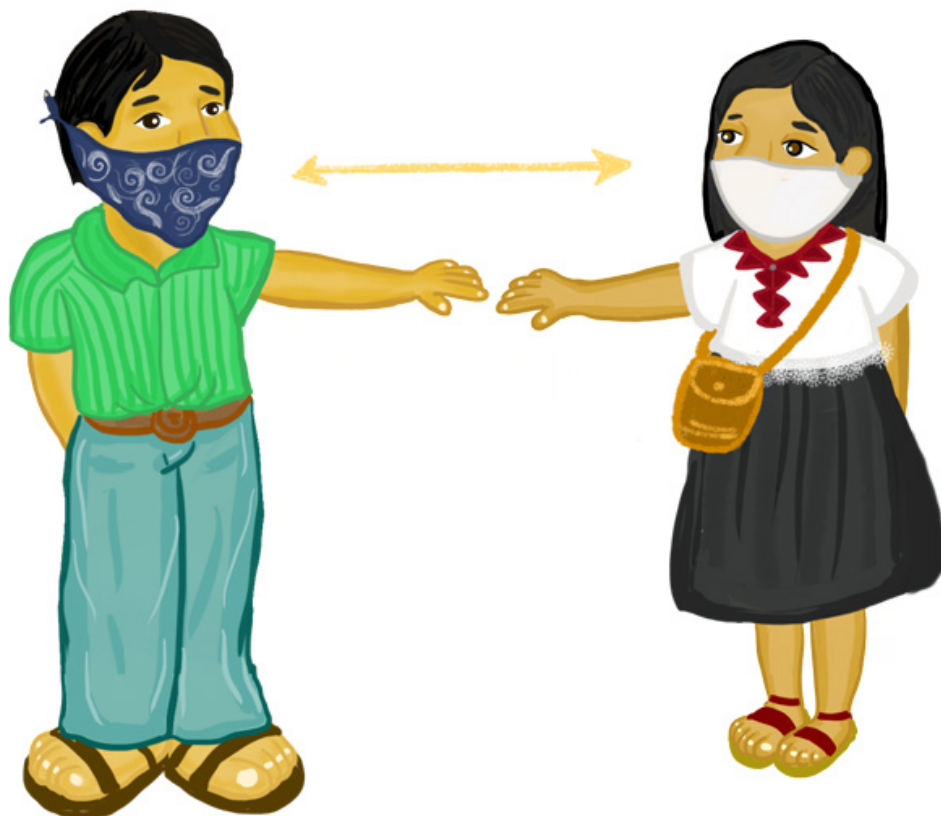
COVID 19

Aatz q'u aanima cheel tu vatz amlika' txa'va' tza' ni k'ulvatzi vi paleb'al u tii la yab'il cheel ib'ii COVID-19. Anko'xh ni b'anax ya'l ichokax vi tz'akal u yab'il tza'. Tuch' q'u b'ekb'al tetz imajax ivatz ni tokxa q'u q'atb'al tzii tu kajay u vatz amlika' tx'ava' ti tatin ku xo'l suku vatzaj, b'enyu tz'a'l ichee puaj, paalchil tuch' yolonchil. Aatz u iltza'l va'l ni pal ku uchchil cheel ni tiq'ob'eno' ti' ijalpu tatin tuch' i b'anon q'u tenam ech'a tuch' utxutx ib'al tx'ava'. Kub'antaj utz q'altaj kam ech qatin tuch' qechb'une' as ye'k sib'an onkonil tu vatz q'iisaj.

Aatz kajay q'u ch'ich' cheel tetz q'u tenam xoveb'al tokeb'al tu mu'k'ul tza'. Vatz vi paaleb'al u tii la yab'il cheel tu kajay u vatz amlika tx'ava' tza', aatz q'u alonelul yol ti' kaji'q tu q'u ch'ich' echen sa motx talelul kam chit ech q'u yol utz tinujul sa tale'.

Ulsa sak'uul, q'u txumb'al ti q'u aatib'al ni talaxe' ayatz ye'k satin moli'b tuul, atoj chit ku xo'l, jicomchit ku tx'a'n ku q'ab' tuch' vi b'anb'el u kutxb'al tzi.

Q'u Kam Nituleb'ene Tuch Kam Nitaqanimal K'uul

Aatz u ch'exb'ichil tza' sa taq' itza'm ti vi
tuleb'ene' tuch' sa taq' nimal ik'uul q'u tenam.

Nuku kan tokeb'al u yol b'al ni q'ulb'ele'
ayatz ye'k tiichajil, ye'k tza'k, ye'k uka'm a'
tuch' vi noj q'u yol ni talax ti' u yab'il tza.

Aatz q'u kam nitaqanimal k'uul ayab'al q'uli
b'anom junq'i q'u tenam, tuch' q'u techb'ub'al
chitu, q'uli xajtze' tza'k aq'elka tu q'uli k'uy
imam utz tuch' kam ech motx inuktuti'b.

U Culturaa Survival ni jatx u u' tza' tetz tatin txumb'al ti' u yab'il tza', ni totzaji u taq'on q'u ch'ich' tuch' b'anom q'u alonelul yol ti' kaji'q tu q'u chi'ch' tetz tenam. A ma'l aqb'al lochb'al ni taq' ti' imajax ivatz u yab'il ni b'an q'u chi'ch' ti' u COVID-19 tu kava'l vatzul:

U b'axa tanul tetz q'u'l niq'on ivi' q'u ch'ich'

U kaa'b tanul ni yolon ti' ma'l txumb'al tetz ib'anax talchelul yo'l ti nujul xo'l q'u tenam.

B'AXA TANUL

Q'u Aq'onom Tuch' Q'ul Ni Taq' Oya Q'ii Tu Q'u Ch'ich'
¿Kam Si B'an Q'u Aq'onom Tu Q'u Ch'ich'?
¡U Ilbi' Satin B'axal!

Sab'anax ma'l b'anla
nuki'b tetz q'u'l ni
taq'onin tu q'u chi'ch'

Jikom chit
satin qechlal

Sa b'anax tuch'
itaqax taq'on q'ul ni
tuleb'ele.

Q'il qoke': kol
va tiichajil ti
vatzil q'u yol.

Itzo'j qoke'

Sab'anax Ma'l B'anla Nuki'b Tetz Q'ul Ni Taq'onin Tu Q'u Ch'ich'

Echen sa b'anax inukax ma'l tii atinchil xo'livat, tul la ul k'uul u txumb'al ni taq' u nimla Nuku'm tetz ilol tiichajil tetz kajayil-OMS, q'u bo'q'ol tetz nimla tenam, q'esal tetz ilon tiichajil utz tuch' q'u qa'tb'al tzii tetz junun tenam.

Itzao'j Qoke'

La paala soli' q'u tenam, echla q'u bekb'al oknaj tu junun q'u qe'sal tenam tza'. A' malu b'axa ilbib sa b'anaxi.

Jikom Chit Satin Qechlal

Aatz o' aq'onom tu q'u chi'ch' echen sa qa'q' q'eqchlal, ech ye'k la q'aq' tzii la ok tx'abkin tu junun q'u bekb'al oksamal tu junun q'u tenam.

Qil Qoke': Kol Va Tiichajil Ti Vatzil Q'u yol

Ye' koxh palaxh oj yi't minister ati tu q'u atib'al txa'y pinaj tu yab'il, echtexhtu' untzo'j iko'mal oj oknaj oksa'm saaqa' tetz chit imax ivatz u yab'il sai, oj ye'k etz ab'anchi, ulsa sak'uul atz aatz o' sa txayb'o tu yab'il tzi.

Sa B'anax Tuch' Itaqax Taq'on Q'ul Ni Tuleb'ele

Oj atil q'es la aanimu tu xo'l u aq'on oj ma'j aanima to'y koxh tu yab'il echen saqa'x taq'on tu totzotz.

Jat pajul koxh sa suul
u atib'al b'aal ni
tuch' vu aq'on.

B'anb'eloj ma'l b'uj
sub'al oj ma'l t'u'kin
sub'al tetz q'u
aq'onib'al ni taq'
ya'ki'l u tuul vi'.

Bo'no itx'aal q'u
aq'onib'al ayatza sa
ole' ib'anb'ele

Ye' qa'q' tzii molib oj
ni paal ti kava'l ixan
uchil tu q'u ch'ich'.

B'anaxoj inukax tu
streaming ech ye la uch
b'enchil tu va't vi atiba'l
u ch'ich'.

Jat Pajul Koxh Sa Suul U Atib'al B'aal Ni Tuch' Vu Aq'on

Suu u atib'al b'aal ni tuch' vu aq'on jat pajul koxhtu.
B'anb'e a' alcohol ayatza atil 70% u tza'k xo'l
tza' tuch' ib'anb'el cloro oj tzakab'al yuel tuch a'.

B'anaxoj Inukax Yol Tetz Tu Streaming Tetz Ye' La Uch B'enchil Tu Va't U Atib'al

Sa b'anax ma'l ku'li'b yol
tuch' u q'esal tetz q'u
atib'al, tan aatz u txub'al
ni taq' tzii txa'chuma'l
q'u yol ti' kaji'q tu q'u
yolonb'al, oj ye'k kamech
y banax u yol, sab'anb'el u
yolonb'al. Sabet sa chab'a
jolol kam tetz u streaming
oya koxh ni b'ane' utz la
chab'al sa chok tu u tzi'b
ba'l tza': www.giss.tv

B'anb'eloj Ma'l B'uj Sub'al Oj Ma'l T'u'kin Sub'al Tetz Q'ul Aq'onib'al Ni Taq' Ya'ki'l U Tuul Vi'

Aatz q'u'l ni taq' ivi' u
tuul vi' a ma'l aq'onib'al
ayatza li b'oyo tu yab'il.
I ye'b'al junun q'u yol
echen sa jalax vi vi' u
aqba'l tuul vi' oj sa kutx
tu ma'j voolsa oj a'k
b'uj ayatza tetz q'u'l ni
sabsale'. B'ana axh b'a'n.

Ye' Qa'q Tzii Molib Oj Ni Paal Ti Kava'l Ixan Uchil Tu Q'u Ch'ich'

B'anaxoj oj minister chitu', loq'
tuch' chit xo'l la atin vatzej tuch'
ib'anb'el u kuxb'al tzi tuch' ju'.

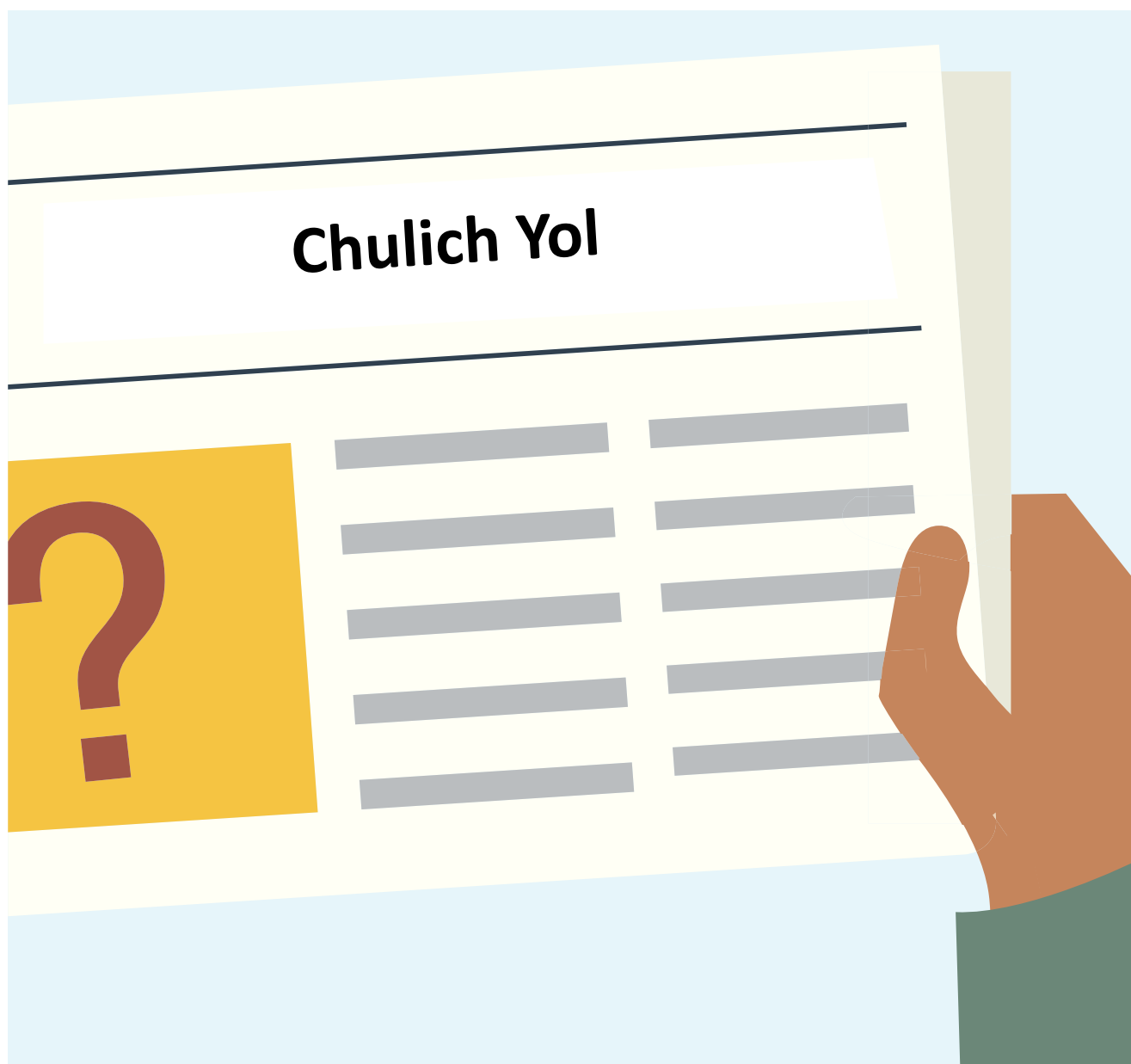
B'ono Itx'aal Q'u Aq'onib'al Ayatza Ni Tole' Ib'anb'ele

Echen sa b'anb'el ma'l bu'j
a'knaj tu alcohol. Ye'k la su q'u
kam tu cloroo, tan li yansa q'u
aq'onib'al. Aatz u alcohol sa
vet sa loqax tu ma'j aka'y tza'k.

KA'AB TANUL

B'anb'al Tuch' Yol

Aatz u ka'ab tanul tza', ni taq' jolo txumb'al ti cuenta u nimla Nuku'm tetz ilol tiichajil tetz kajayil-OMS, tuch' unjolol txub'al tu q'u ch'ich' chel ni yolon ti' u yab'il COVID-19, ayatz q'u alonelul yol ti' kaji'q tu q'u ch'ich' tu q'u tenam la yon tuch' chit noj la yol utz poyi'm koj lib'ana.

Ye' Qa'q Tzii Q'u Yab'il La Yol Tuch' Q'u Chulich La Yol

Aatz u nimla Nuku'm tetz ilol tiichajil tetz kajayil-OMS taq' otzajil u yol "yab'il la yol" ech la txolax tesal q'u txub'al la yol oj u chulich yol ni talaxelul tu q'u ch'ich'. Atz q'u txub'al la yol tuch' q'u chulich yol ni sotza k'uul utz tuch' ye'j txoj la txumb'al tu q'u aanima tu q'u tenam, utz la tuleb'e vi vatz iq'ii isaj tetz kajayil. Ye' koxh oksa tetz q'u yol tuch q'u kam ni poyine'.

Qi'l Taj Q'u Yol Ni Taq' Q'u Aatxumb'al

Otzaji ayatz axh koj techal ti' u kam tza', tan taxh koxh q'u mamala aatxumb'al tetz tiichajil, aatxumb'al tetz yab'il, q'u xeen ya'b, b'anol tetz kajb'al tza'k la alon q'u nojla txumb'al ti u yab'il tza' tu kajay q'u aanima.

Nimla Nuku'm Tetz Ilol
Tiichajil Tetz Kajayil-OMS

B'anb'eloj Q'u Xaj Tze' tza'k Tuch' Q'uli B'anom U Ku K'uy Kuman

Atil qotzajib'al ti' kam ech taq'ax nimal k'uul u ku tenam tuch' q'u echb'ub'al utz tuch' q'u xaj tze' tza'k. Sa u'ch yol tuch' q'u aatzak utz tuch' jote tosajluti' tza'k.

Alaxoj Q'u Yol Tu Vi Yolb'al Q'u Tenam Tuch' Tu Kaxhlan Yol

Aatz q'u yol otzajimal tu u ku yolb'al orakoxh ni kan tokeb'al q'u aanima tu q'u li tenam. B'ana atz axh ma'l alon yol tuch' inujul iyolone' tu u tenam. Untzoj ye'k aanima ni tal vi yolb'al u tenam, echen sa yalul ichox ab'il chit ni yolon tu yolb'al u tenam. Atil siba'l txumb'al yol savet sa jatx paal. Vi yaeb'al u u' tza' sa q'aq se q'u tzi'b tetz til vet q'iqob q'u yol.

Majaxoj Ivatz U Chinanku'lil

Vi xe'en u yab'il tza', sib'al koxh q'u chukchaj ch'ich' ti tale atz "iyab'il q'u yu't vatz" utz atz tzi ni toksa xo'l tuch' xoba'l tuku xo'l suku kajayil, utz ni q'ulb'e q'u aayu't vatz.

Aatz tu u ku qatine', vet paal ma'l kam echatchitu', tan atz u xhakalui'b tuch' u i'xvi'b' a' ma'l u ye'jtxoj la kam ye' totzaj vatzaj qitzin qatzik ni b'en tu vat tenam utz ni qavixsalk'asul tu vi tenam.

Ech ixee't echen sa ku nach kam sa qale', ye'k sa q'aq' tzii la qal ib'anon q'u tenam, q'u techb'une', vi tatil ib'en tu vat tenam ti' ko'xh tu atz b'a'n koj itiichajil.

Q'u Ch'ich' Ni Taq' Otzajil U Qokeb'al O'aanima

Aatz q'u ch'ich' savet sa taq' txumb'al ti' q'ilb'etqi'b o' aanima utz ni taq' ma'l atib'al tezt yo'l oj atil a minister (ma'l atib'al tetz xocho'm a bi'l ni tuleb'e q'u aanima).

Ye' Nimaloj U Yol Va'l Ye'ki Xe'al

Sib'al ko'xh chii ni talaxe' ti' ko'xh ituetelul ipuaj q'u aanima, saane' a' la k'askuul tu ma'l aanima la opon tu sib'at aanima atz ye'k ich'ixa'b, sakoxhqale', tza'k, xaj tze' tza'k b'anel ni tale atz ni b'an b'a'n tu yab'il, oj atil ab'il ni alon ti q'u tza'k tza' ni tale' atz ni nujun itzakane', echen o' aapasan yol ti' kaqi'q tek' saku ch'oti, tuch' la qecha tuch' u yol tza' tuch' q'u xaj tze' tza'k aqe'lqa'qe.

Yol Tuch' Chit Vi B'ano'm Q'u Aanima

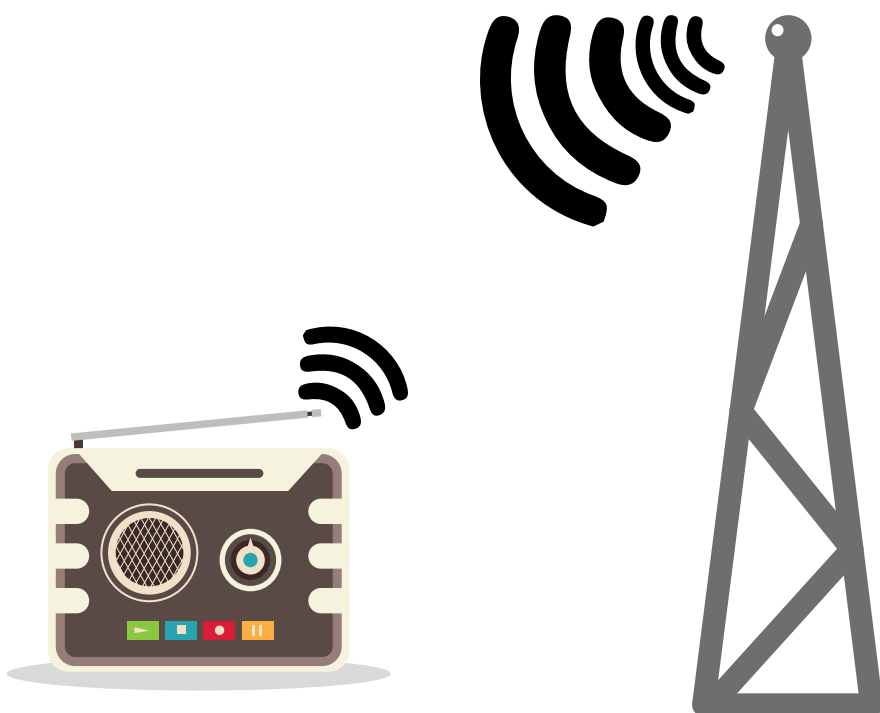
Untzoj otzaj ma'j aanima ni koxh taq' xhenya ti u yab'il tza' oj kam yu tu COVID-19, ni qa'l se sa yolonaxh ti' u kam tza' loq' tuch' chit ijikomal tuch' koj onkonil ti' u aanima tuch' q'u titzi'n tatzik. Itza til soponku q'u la choti'btzi sab'ante. B'ana ayatz axh ni paleb'en u iltzaal ni motx ipaalka.

**Qa'q Ku Pajxat Paal Q'u Yol
Ti' Kam Ni Tuch' Ib'anax Tu
U Ku Tenam Utz Tuch' U Ku
Q'esala**

Iyolchit q'u be'kba'l ni taq' tu
kajayil q'u tenam tuch' q'u talaj
tenam atil tuul, alaxojte kam
aq'on vet ya'sa'l iba'naxe' oj ye'
kan tek' ni taq'tzii ni ba'naxcheel
tu muku'l tza'.

iUlsa sa k'uul!, aatz u ch'ich' a' ma'l u b'ey tetz vi to'yax q'u aatenam,
ti' chit vi' kajayil atz vi txa'k ti' o' chit la echlan q'u li xe't u yab'il,
utz la taq' tzii ayatz q'u q'esal tenam li' pasaoko'b untzoj ye'k u
yab'il ti tza'. Achen chit sa otzajili utz la paal ti' ech ye'k la qa'q tzii
la txaybo' utza la ku kol u ku tiichajil vatz q'ul atil tek u yab'il ti'.

Sa B'anax Otzajil Q'u Li B'anom Qú Tenam

1. Ala kam ech chit jikom qatin tuul jupel qí'b. aq' aq'on tetz xo'l q'u atil tu atib'al echa' q'u tzi's, chiko xu'm, b'ano chi'b tuch' jot teren kam.

2. Al inukax tu q'u atib'al ayatz jatx q'u aq'on tu otzotz tuch' chi't elachajil.

3. B'an laki'b ti' tetz a' bi'l ni uleb'en q'u talaj nitxa' tuch' q'u ixoj. Al ni ch'ii q'u txa'bkin cheel ayatz jupel uchchil tu u yab'il, b'ana axh ma'l iq'on ivi' va tenam tuch' k'ujleb'al k'uul yool, moxb'en la yol tuch' ok san tu jik la yol.

4. Al ib'anax ichusaxh q'u yol tu vatzaj oj xo'l jot uchchil ayatz la taq' k'uul q'u ye'jtxoj la txumb'al ni taq' u yab'il tza'.

Sa B'anax Otzajil Q'u Li B'anom Q'u Tenam

5. Tu jot tenam cheel aatz q'u chusb'al tu q'u ch'ich' b'ankoj chit nib'eku tu q'u chusuli'b tuul ye'k internet tuch' puaj ech la uch ichustuti'b. chusi'b tuch' q'u a'k la txumb'al ni taq' q'u ch'ich' tetz ichusax q'u xiak tuch' q'u talaj nitxa' ayatz la lochon ti' vi ku'l u kaxbi'chil vet ib'ana ayatz vet ya'sal tuch' vi jupax q'u chusb'ali'b. savsa q'u chusul ti' itaqa'x vi chusu'm tu q'u ch'ich'.

6. Altu q'u'l ni abi'n u ch'ich' sa alaxte atz untzoy sa ku'l u majba'l vatz u yab'il tu q'u atib'al echlal koj atz ya'y u yab'il COVID-19

7. Echen alaxoj q'u paleb'al tuch' q'u b'anla kam tu q'u tenam ti paleb'al u yab'iil tza'.

8. B'anaxoj joski'm tu u ku tenam ti titza'l kam ni taq' ka u yab'il tza' utz kam echa ku b'antu b'an tu u ku tiichajil.

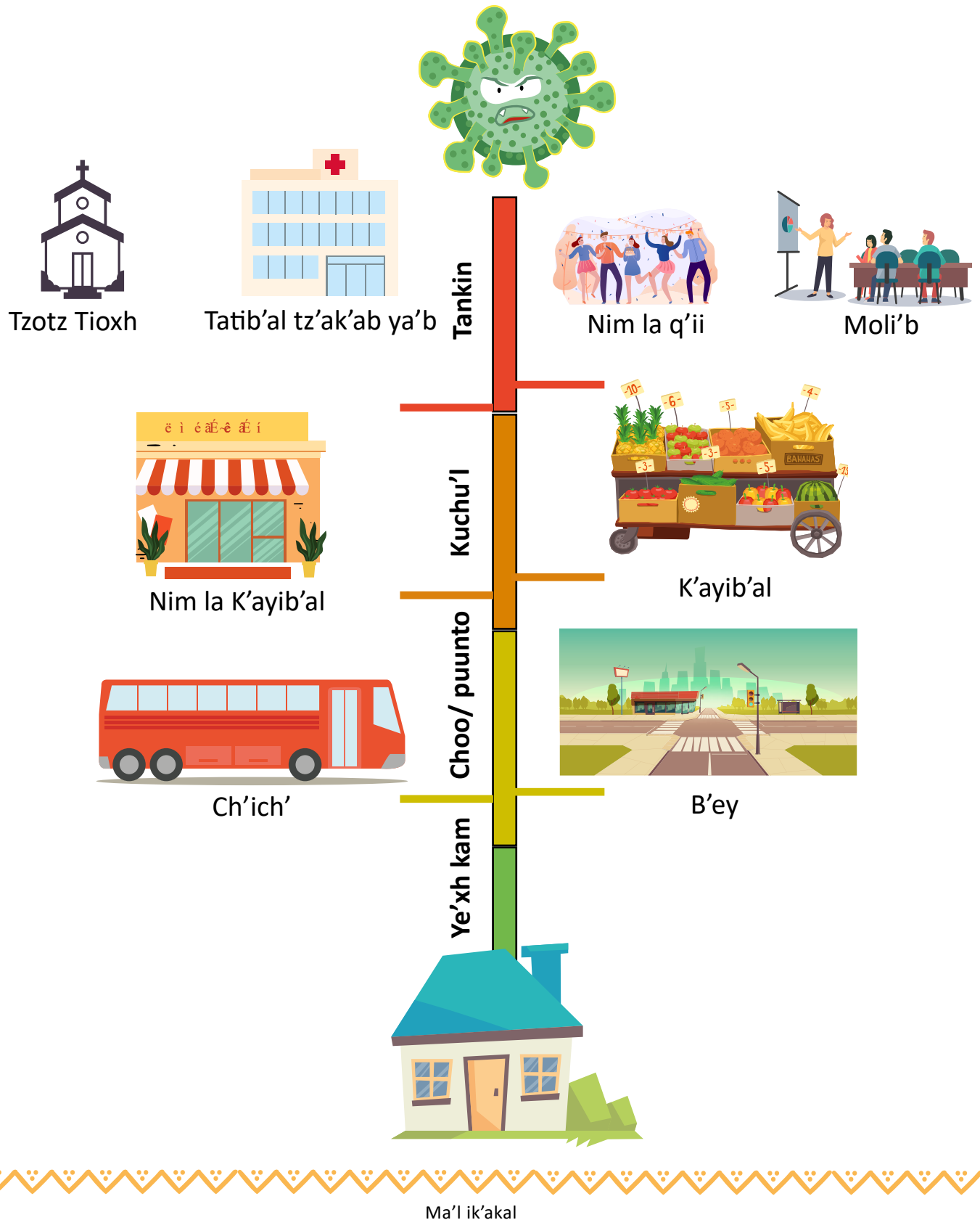
9. Q'altaj ikolax puaj utz ye' koxh loqaxoj echb'ub'al ye'k itxa'k.

10. Savsa q'u aatenam ti' ib'anax tx'achoch tatine'. A ma'l kam aqe'lka, atz u puaj a ma'l u kam orakoxh si b'oyo tu u yab'il tza', aatz vi xanpaal la be'n ma'l kam xobe'ba'l la bo'yon.

11. Al vi tech bu'l u echbu'ba'l aq'ba'l yaki'l ti' imajax ivatz u yab'il utz sa nukax yol ti' kam ech iba'nax q'u echbu'ba'l tuch' iba'n nicha'n u ku k'uy kumam ko'xtene ayatz ni lochon ti' u ku tiichajil, ayatz ni ku'chunsal tu q'u li q'es la txumb'al u ku q'es la ku txutx ku b'al.

¿Tiltete Atz Orakoxh La Txayb'al Tu U Yab'il Tza?

Anika's Ku'ul Tu Txumbál Tetz Ni Yolon Ti Nujul Ti' Kajayil:

Organización Mundial de la Salud

<https://www.who.int/es>

Organización Panamericana de la Salud

<https://www.paho.org/hq/index.php?lang=es>

México

<https://verificovid.mx/>

<https://coronavirus.gob.mx/>

Guatemala

<https://www.unicef.org/guatemala/coronavirus-covid-19-lo-que-los-padres-deben-saber>

El Salvador

<https://covid19.presidencia.gob.sv/>

Honduras

<https://covid19honduras.org/>

Nicaragua:

<https://ondalocal.com.ni/>

Panamá

<http://www.mingob.gob.pa/gobernacion-la-comarcaguna-yala/>

<https://www.midiario.com/>

Xaj u' Tetz Chit Q'u Alon Yol Ni Taqo'nin Ti' U COVID-19

<https://ijnet.org/en>

Red Internacional de Periodistas

<https://gijn.org/gijn-en-espanol/>

<https://derechos.culturalsurvival.org/>

<https://www.culturalsurvival.org/es/covid-19>

<https://www.articulo66.com/>

<https://rdsradio.hn/>

<http://www.vocesnuestras.org/programas/salvador>

<https://www.facebook.com/tvindigena>

<https://tvindigena.org/covid19/>

<http://www.minsa.gob.pa>

I b'i Q'esal:

Aqo'n tetz: Cultural Survival.

Kaxhlan yol pasamal tu yolba'l Ixil tu: Yoni Heber García Rivera.

Echlal u aqo'n: Patricia Sucely Puluc Tecúm, Maya K'iche, Guatemala.

B'anel tuch' vijumal: : Circe I. Benítez, Nicaragua.

Edición: Agosto 2020

A' Ma'l U Aqo'n Tetz U: